

aspekte Beuysovih pomagala, u gotovo religioznoj funkciji (povezivanje s "glavnom stanicom") nadvladavanja hladnoće kao suvremene boljke tehnicistički i pragmatički usmjerene individue.

Uz dvadesetak tekstova, na kraju knjige sabrani su razgovori, u kojima sam umjetnik iscrpno argumentira svoje umjetničke i političke stavove (ukoliko je među njima moguće povući razdjelnicu), budući da u umjetnosti vidi "snagu koja, kad prijede iz geste u akciju, kako bi se stavila na raspolaganje čovjeku, može postati revolucionarnom". Usprkos činjenici da se njegova poimanja u galopirajućim procesima globalizacije sve više doimaju utopijskim jurišom na vjetrenjače, "lekcija Beuys" teško se zaboravlja, o čemu svjedoče brojni odjeci koje neprekidno u čitavom svijetu ostavlja za sobom među umjetnicima svih generacija. *Dossier Beuys* predstavlja još jedan izuzetan pothvat zaštite sjećanja.

→ Iva R. Janković

meštrović u engleskoj

ELIZABETH CLEGG

Meštrović, England and the Great War

The Burlington Magazine, 144, prosinac 2002.,

740.-751.

▶ Hrvatska povijest umjetnosti i njeni protagonisti na margini su zanimanja stranih stručnjaka pa nerijetko osobnim iskustvima svjedočimo o velikoj praznini, terri incogniti, na spomen da dolazimo iz ovih krajeva. Uvijek iznova moramo nastojati rasvijetliti kolegama predrasude i fame o ex-Jugoslaviji, Centralnoj Europi, Balkanu i Mediteranu... Stoga s velikim zanimanjem pratim rad dr. Elizabeth Clegg, koja se iznimnom upornošću i istraživačkom znatiželjom probija ovim našim terenom - priznajmo da baš nismo podastrijeli svijetu svoju povijest umjetnosti nizom pregleda i umjetničkih monografija, i još k tome na stranim jezicima.

Engleska povjesničarka umjetnosti Elizabeth Clegg svladala je hrvatski kako bi mo-

gla istraživati po muzejima i arhivima, a rezultat jednog takvog iscrpnog rada opsežan je članak *Meštrović, England and the Great War*, objavljen u uglednom časopisu *The Burlington Magazine* u prosincu 2002. godine. Veze Meštrovića i Engleske E. Clegg pronalazi još 1906. godine, kada je izlagao na Svjetskoj izložbi u Londonu, u okviru austrijskog dijela izložbe - u dalmatinskoj sekciji, održanoj u Earl's Court-u. Autorica potom iscrpno analizira okolnosti koje su rezultirale velikom izložbom Meštrovićevih radova ratne 1915. godine u znamenitom Victoria & Albert muzeju.

Zanimanje Engleza za Ivana Meštrovića počelo je na Internacionalnoj izložbi u Rimu 1911. na kojoj dobiva Prvu nagradu za kiparstvo. Najranije kontakte s umjetnikom ostvario je engleski slikar John Lavery, koji je također izlagao na rimskoj izložbi. O Meštrovićeveu rimskom uspjehu za *Manchester Guardian* izvještava James Bone, a taj tekst pobuđuje znatiželju Ernesta Collingsa, koji se zanimao isključivo za slavensku umjetnost i nove pojave na području skulpture. Charles Aitken, tadašnji direktor Tate galerije, po prvi puta objavljuje članak o Meštroviću u *The Burlington Magazine*

[XXVI, 1915.]. Na taj je način dobro pripremljen put Meštrovićevoj izložbi u Londonu. E. Clegg s razumijevanjem komentira i političke okolnosti toga razdoblja, koje su Meštrovićeve umjetnost koristile kao dio ambicioznog programa kulturne propagande i agitacije. Južni Slaveni u okviru Monarhije kontaktiraju s uglednim škotskim novinarom i povjesničarom, R. W. Seton-Watsonom, stručnjakom za etničke i političke probleme Austro-Ugarske, koji stupa u vezu s londonskim autoritetima na području kulture i umjetnosti u nastojanju realiziranja Meštrovićeve izložbe. Istodobno, s druge pak strane, srpske vlasti diplomatskim putem krče put izložbi, naglašavajući njeno političko značenje u zaraćenom vremenu. Kako se većina skulptura u to vrijeme nalazila u Rimu, organiziran je transport preko Pariza u London, a zajedno s dolaskom izložbe i Ivana Meštrovića u svibnju 1915., London postaje sjedištem već oformljenog Jugoslavenskog odbora. Oko same izložbe i Meštrovića zahuktala se velika propaganda - s jedne strane napisima lorda Roberta Cecila "o idealiziraju srpske rase", a s druge, negativnim kritikama profesora Selwyna Imagea koji skulpture karak-

terizira monstrozima, a umjetnika kontroverznom. Senzacija je, u svakom slučaju, postignuta, a katalogi i prigodne razglednice bili su doslovce razgrabljeni na samom početku, što je bio presedan u Victoria & Albert muzeju, jer *"there had never been so many visitors per day to the Museum since it was opened"*.¹

Brojne Meštrovićeve skulpture potom su postale fundusom engleskih muzeja i galerija te privatnih zbirki.

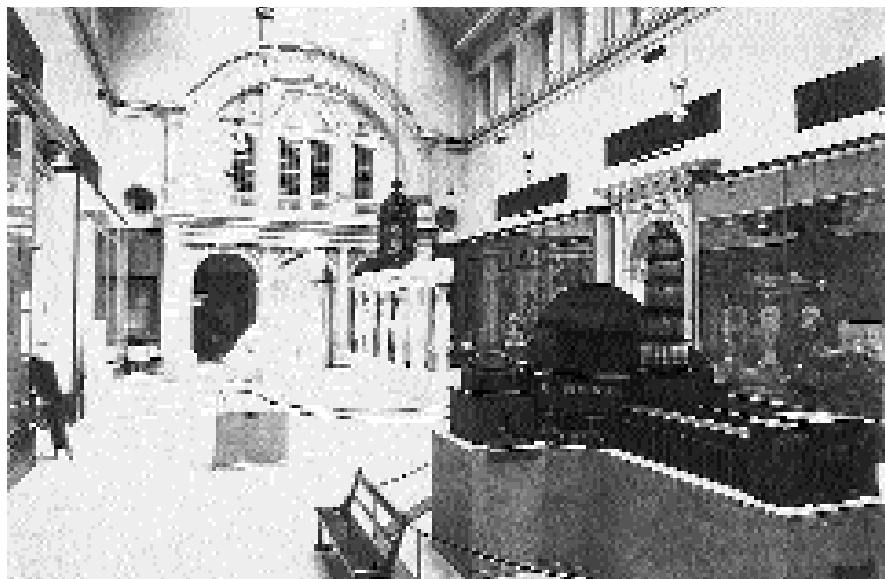
Elizabeth Clegg prikupila je mnoštvo napisa i kritika koje govore o recepciji Meštrovićeve umjetnosti u Engleskoj 1915. godine, iako isprepletene s ratnim i političkim zbivanjima. Antagonizam, koji je cijelo to vrijeme pratio Meštrovića i njegovu umjetnost (a nastavlja se i do naših dana), popraćen je komentarom da je *"Meštrović profitirao od rata, zadobivši priznanje u Engleskoj"*, na koji je Robert Ross odgovorio da je *"Engleska pri tom profitirala više"*.² Osvijetliši niz dosad nepoznatih detalja vezanih uz organizaciju same izložbe, potkrepljujući tekst brojnim bilješkama, autorica iscrpno analizira sam događaj, njegovu političku pozadinu i značenje na umjetničkom planu toga kontroverznom vremena. Dragocjeni su

podaci "who is who" na engleskoj likovnoj i publicističkoj sceni, s kojom je Ivan Meštrović u to vrijeme kontaktirao, kao i brojni slikovni prilozi, većinom preuzeti iz Arhiva Victoria & Albert muzeja.

Elizabeth Clegg doktorirala je na Sveučilištu u Oxfordu 1984., specijalizirala umjetnost 19. i 20. st. u sjevernoj, centralnoj i istočnoj Europi, a posebno područje istraživanja joj je razdoblje od 1890. do 1920., osobito multietničko i multikulturalno Austro-Ugarsko Carstvo. Urednica je u Akademijinom *Grove Dictionary of Art* (Macmillan, London 1996.) i autorica brojnih tekstova o centralno- i istočnoeuropskim umjetnicima, koje objavljuje u prestižnim umjetničkim časopisima, kao što su *Apollo* (London) i *Zeitschrift für Kunstgeschichte* (München & Berlin). Za *The Burlington Magazine* prati izložbe njemačke, austrijske, češke, mađarske i poljske umjetnosti.

Vezano uz istraživanja za knjigu o umjetnosti u Austro-Ugarskoj u razdoblju od 1890.-1918. proučavala je udio hrvatskih umjetnika i tom prilikom prvi put boravila u Zagrebu 1998. god. Otkrivši značenje Meštrovićeve povezanosti s Engleskom u prošlosti te prazninu i nepoznanicu koja ga je potom obavila u engleskim stručnim krugovima, iscrpno je istražila temu i publicirala članak u *The Burlington Magazine* koji je značajna nadopuna i našoj povijesti umjetnosti.

→ Irena Kraševac

¹ QUEX, Round About London, u: *Evening News*, 10, 500 (3. 7. 1915.), 2.

² R. ROSS, A Monthly Chronicle. Meštrović, u: *The Burlington Magazine*, XXVII (1915.), 205.-211.